

ӘЛЕМДІК УНИВЕРСИТЕТТЕР РЕЙТИНГІНЕН АЛЫНАТЫҢ САБАҚТАР: ҚЫТАЙ ТӘЖІРИБЕСІ

Күз - қызметтің көптеген салаларындағы нәтижелерді қорытындылайтын және бағалау мен бағдарлаудың ең маңызды құралы ретінде жыл сайынғы халықаралық рейтингтерді дайындайтын уақыт. Times Higher Education (THE) журналы, дәстүрге айналған World University 2022 рейтингтері әлемдегі ең жақсы оқу орындарының мәртебесі туралы мәлімет береді. Биылғы тізімге 99 елден 1662 университет кірді. Тағы 452 университет «есеп беру» мәртебесінде, яғни олар мәліметтерді ұсынғанымен, олар рейтинг бойынша іріктеу критерийлеріне сәйкес келмеді. Тізімнің алғашқы 10 позициясы өзгеріссіз қалып, оны британдық екі жоғары оқу орны - Оксфорд (1 орын) пен Кембридж (6 орын) және сегіз американдық университет - Калифорния технологиялық институты, Гарвард университеті, Стэнфорд университеті, Массачусетс технологиялық институты, Принстон университеті, Берклидегі Калифорния университеті, Йель университеті және Чикаго университеті құрды.

Үздік ондықта таңқаларлық жағдай болмаса да, екі Қытай университеттерінің - Пекин университеті мен Цинхуа университеті - 16-шы орынды бір мезгілде бөлісу арқылы үздік жиырмаға кіруі назар аударалық жайт болып табылады. Сонымен қатар Қытай, Америка Құрама Штаттары (АҚШ), Ұлыбритания, Германия және Австралиядан кейін 10 университетімен үздік 200-дегі бес елдің қатарына кіреді. Көптеген сарапшылар Қытайдың келесі жылы осындай қарқынды дамумен әлемдегі ең үздік 10 университеттің қатарына кіре алуын болжайды. Бұл жетістік Қытай университеттерінің вирусқа қатысты жүргізген зерттеулерінің арқасында ғана емес, сонымен қатар, COVID-19 бойынша медициналық зерттеулерді жариялайтын университеттердің осы жылы сілтемелерін едәуір арттыруына байланысты болды. THE деректер ғылыминың жетекшісі Дэвид Уоткинс кейбір мақалалардың жарияланғаннан кейін бір жыл ішінде 20.000-нан астам сілтеме алғанын хабарлады.

Басқа да факторлар Қытай университеттерінің көтерілуіне ықпал етеді. Үкіметтің мемлекеттік білім беруге жыл сайын 650 миллиард доллардан астам қаражат жұмсауы, бүкіл ел бойынша немесе, ең болмағанда, елдің белгілі бір бөлігінде білім сапасын жақсартуға көмектесті. Қытай мәдени революциясы кезінде қатты зақымдалған білім беру жүйесі Дэн Сяопин кезіндегі еркін нарық реформаларының арқасында үлкен өзгерістерге ұшырағанын есте ұстаған жөн. Білім беру - бұл партияның идеологиясы мен құндылықтарынан одан әрі таратуы, сондай - ақ елдің алға жылжуын қамтамасыз етудің әдісі ретінде қарастырылды.

Қазіргі уақытта Қытай институттардың санын көбейтуге және олардың сапасын реттеуге және жақсартуға назар аудару үшін екі жақты көзқарасты қолданып жатыр. Нәтижесінде, Қытай университеттері үнемі әлемдік рейтингтің жоғарғы дәрежесіне кіреді. Жаһандық рейтингке мән берілмейтін Үндістан сияқты басқа елдерге қарағанда Қытай, мұндай тізімдерді білім беру жүйесінің

дамуының маңызды критерийі ретінде қабылдап, оның негізгі кемшіліктерін жою үшін мұқият жұмыс істей бастады және жаһандық рейтингке кіре алды.

Сонымен қатар мемлекет қаржыландырудың нақты иерархиялық жоспарын таңдады. Халықаралық деңгейдегі бірнеше әлемдік деңгейдегі жоғары оқу орындарын құру үшін ресурстардың көп бөлігі елдегі барлық жалпы саны үш мыңға жуық басқа оқу орындарының қаражаты есебінен ірі көпсалалы зерттеу университеттеріне берілуде. 1996-2000 жылдар аралығында 211 жобасы аясында құны 2.2 миллиард доллар болатын 99 университетке қолдау көрсетілді. 985 жобасы аясында 9 университеттен Айви Лигасының қытай баламасын құру және Президент Си Цзиньпиннің 42 университетті бірінші сынып деңгейіне көтеру World Class 2.0 бастамасы пирамиданың жоғарғы жағындағы елдің элиталық университеттерінің шамамен 10%-ынан құралған топ үшін жеңілдікпен қаржыландыруға қолайлы болды. Жергілікті мемлекеттік жоғары оқу орындары мен төрт жылдық жеке меншік білім беру ұйымдарының шамамен 40% -ы жүйенің орта деңгейінде. Төменгі деңгейде жоғары кәсіптік колледждер мен жекеменшік университеттер бар. Қытайдың ғылыми зерттеу білімінде орта және төменгі деңгейдегі университеттерге аз көңіл бөлінген.

Студенттер қауымы үшін отандық университеттердің қаржылық мүмкіндіктері белгілі бір дәрежеде беделді болып саналатын, тым қымбат халықаралық оқу орындарын таңдамауға едәуір әсер етті. Қазіргі уақытта Қытайдың жоғары оқу орындарын жыл сайын 8 миллион студент бітіреді. Бұл сан Үндістан мен АҚШ-тың түлектерінен жоғары. Алдағы жылдары бұл санның үш есеге өсуі күтілуде. Жоғары білімге қолмақты инвестициялар және зерттеулер мен дамытудың мүмкіндіктері, белгілі бір дәрежеде, жастардың білім үшін елден кетуіне байланысты. Қытайда академиялық зерттеулер мен практикасын жалғастыруға ынталандырды. Екінші жағынан, жетекші университеттер қытайлық зерттеушілер мен академиктерді елемей, шетелдік ғалымдарды тартуға қолмақты қаражат жұмсауда. Университеттердің танымалдығы мен рейтингісін жоғарылатуға бағытталған бұл саясатты академиялық қауым жиі сынға алады.

Зерттеу нәтижелерін жоғарылату үшін қытайлық ғалымдар ғылыми журналдардағы жарияланымдар үшін ақшалай сыйақылармен ынталандырылады, бірақ бұл жүйе тек Қытайға ғана тән емес, бірақ Қытай университеттерінің асыра қолданатын әдісі болып табылады. Батыс елдері журналдарында 2016 жылы жарияланған жаратылыстану мақалалары үшін орташа ақшалай ақы 43.783 долларды құраса, ал Nature немесе Science сияқты беделді журналдардағы төлем 165.000 долларға жетеді. Сонымен қатар, академиялық журналдардағы жарияланымдар көбінесе жұмысқа қабылдау, жоғарылау, ғылыми гранттар мен докторлық дәрежелер алу үшін қажет. 2016-2018 жылдар аралығында

Қытайда 900 мыңнан астам ғылыми еңбек жарияланды. Бұл көрсеткіш сол кезеңде шамамен 600.000 мақала шығарған АҚШ-тан озып, оны жаратылыстану бойынша жарияланымдар тізімінің басына қояды. 2016 жылдан 2021 жылға дейін сілтеме көрсеткіштерінің ең үлкен өсу көрсеткен, Қытайдың құрлықтағы Метрополитен медициналық университеті, Вэнчжоу медициналық университеті және Ухань университеті. Осылайша, Қытай ғылыми басылым бойынша әлемдік көшбасшыға айналды.

COVID-19 пандемиясының түпкілікті әсері медициналық саласынан асып түсіп, білім мен ғылымды да қамтитын жаһандық ауқымдағы басым әлеуметтік проблемаға айналды. Бүкіл әлем вируспен бетпе-бет келген кезде, көптеген салалардағы әлеуметтік өзара әрекеттестік пен ынтымақтастықтың күрт төмендеуін және нәтижесінде осы салалардағы өнімділік пен тиімділіктің төмендеуін көріп отырмыз. Сонымен қатар сарапшылар дамудың жалпы тенденциясы жаһандық білім экономикасына қарай біртіндеп ілгерілеуге айналған сайын, жоғары білімге сұраныс сөзсіз жалғасатынына және тіпті арта түсетініне сенімді.

Әсіресе, дағдарысқа байланысты Қытайдың Білім министрлігі шетелдік студенттердің Қытайда оқуы үшін мемлекеттік стипендиялар туралы жаңа ереже қабылдап, «Жаңа дәуірдегі білім беру мүмкіндіктерін жеделдету мен кеңейту туралы пікір» қаулысын шығарды. Министрлік Қытайдың білімнің және адамдардың ұлттық шекара тыссында әр түрлі деңгейдегі ұтқырлығының барлық бағыттарымен қатар, сыртқы әлемге білім беруді одан әрі ашық жүргізуге берік міндеттемесін жариялады. Қытай, COVID-19-дан кейінгі кезеңде, жоғары білімнің жаһандық қатысуға көзқарасы туралы осындай ресми мәлімдеме жасаған алғашқы елдердің бірі. Қытайдағы жоғары біліммен тығыз байланысты болашақ оқиғаларға қарасақ, аралас оқыту модельдері кеңінен тарала бастайтыны және Қытайда онлайн білім беру қарқын алатыны анық.

Дүниежүзілік университеттер рейтингінің 2022 нәтижелеріне оралсақ, Қазақстанның әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті мен Сәтбаев университеті 1201+ тобына кіретінін айта кеткен жөн. Орталық Азияның басқа елдеріне келетін болсақ, рейтингте Түркіменстанның телекоммуникация және информатика институты мен Өзбекстанның он университеті көрсетілген, бірақ олар «есеп беру» мәртебесінде. Егер Қытай университеттерінің қарқынды дамуын мысалға алатын болсақ, отандық жоғары оқу орындары критерийлерінің айтарлықтай өсуінің негізгі шарты қаржыландыру болып табылады. Бұл қаржыландыру әлемдік академиялық қоғамдастықтың университеттерге сұраныс пен қызметтің ең маңызды саласы ретінде қабылданатын білім беру, зерттеу, мәлімет трансферлеу және интернационализация салаларына да айтарлықтай қажет.

Жазушы: Гүлнар Надирова,

Еуразия ғылыми-зерттеу институты, Қазақстан

Саясат, сыртқы қатынастар және қауіпсіздік

- Жақында Қазақстан Сыртқы істер министрлігінің баспасөз қызметі Қазақстанның Біріккен ұлттар ұйымының 2022-2024 жылдарға Адам құқықтары жөніндегі кеңесіне сайланғанын хабарлады. Кеңес шеңберінде еліміз гендерлік теңдік пен әйелдердің құқықтарын кеңейту, өлім жазасын толықтай жою, төзбеушіліктің барлық түрлерімен күресу, діни сенім бостандығын дамыту сияқты бірқатар басым бағыттар бойынша жұмыс жүргізетін болады. Бұған қоса, инклюзивті және жалпыға бірдей білім беруді қолдау мен қамтамасыз етуге күш салынады (Kazinform, 15.10.2021).
- Кыргызстан Қауіпсіздік кеңесінің хатшысы Марат Иманқұлов Қытай Сыртқы істер министрлігінің сыртқы қауіпсіздік жөніндегі комиссары Чэн Гопинмен онлайн кездесу өткізді. Тараптар Ауғанстандағы жағдайды және киберқауіпсіздік саласындағы барлық көріністері мен қатерлі терроризммен, сепаратизммен және экстремизммен күресудегі екіжақты ынтымақтастық мәселелерін талқылады. Чэн Гопин аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мен Қытай мен Кыргызстан арасындағы тату көршілік қатынастарды тереңдетуде ынтымақтастықты дамытудың маңыздылығына назар аударды (Fmpgc.gov.cn, 15.10.2021).
- Нұр-Сұлтанда өткен Азиядағы ынтымақтастық пен сенім шаралары жөніндегі кездесудің 6-шы министрлік отырысында Кыргызстан Сыртқы істер министрі Руслан Қазақбаев Қазақстанның халықаралық ынтымақтастық жөніндегі арнайы өкілі Ержан Қазыхановпен кездесті. Тараптар қазақ-қырғыз қарым-қатынасының өзекті мәселелерін талқылап, көпжақты платформалар шеңберінде халықаралық және аймақтық күн тәртібі бойынша пікір алмасты. Тараптар екіжақты қатынастарды кеңейту мен тереңдету үшін одан әрі ынтымақтастыққа дайын екендіктерін білдірді (Kabar, 13.10.2021).
- Тәжікстан президенті Эмомали Рахмон Францияға барып, Сенат төрағасы Жерар Ларчермен кездесті. Тараптар екіжақты ынтымақтастықтың кең ауқымды мәселелерін, соның ішінде екі елдің парламентаралық ынтымақтастығын талқылады. Сонымен қатар, тараптар ынтымақтастықтың қазіргі деңгейіне қанағаттанушылық білдірді. Президент Рахмон Тәжікстанның Франция парламентінің тәжірибесін үйренуге қызығушылық танытатынын атап өтті. Кездесу барысында Ауғанстандағы қазіргі жағдайға ерекше назар аударылды (Asia-Plus, 14.10.2021).
- Еуропалық Одақтың (ЕО) Кыргызстандағы делегациясы 2021-2027 жылдарға арналған жаңа Жол картасын әзірлеп, ЕОның елдегі азаматтық қоғам ұйымдарымен кәліш өзара әрекеттесіпін көрсетеді. Күжатқа сәйкес, алдағы жылдардағы ЕОның Кыргызстандағы азаматтық қоғаммен өзара іс-қимылының басымдықтары басқару мен цифрлық трансформация, адами даму, инклюзивті сапалы білім мен дағдыларды дамыту болмақ (Kabar, 13.10.2021).
- Минскіде Тәуелсіз мемлекеттер достастығы (ТМД) ұйымының Сыртқы істер министрлері кеңесінің кезекті отырысы өтті. Отырысқа Әзербайжан, Беларусь, Армения, Қазақстан, Кыргызстан, Молдова, Ресей, Тәжікстан, Түрікменстан және Өзбекстан Сыртқы істер министрліктерінің өкілдері қатысты. Қатысушылар ТМД аясындағы ынтымақтастықты реттейтін түрлі құжаттарға қол қойды. Биологиялық және улы қаруға тыйым салу туралы конвенцияны бекіту маңызды шешімдердің бірі болды (Iasis.ru, 14.10.2021).

Экономика, қаржы және энергия

- Қазақстанның аграрлық секторы негізгі капиталға инвестициялардың айтарлықтай өскенін байқады. 2021 жылдың басынан бастап ауыл, орман және балық шаруашылығына инвестициялар 40%-дан астамға ұлғайып, 1 миллиард доллардан асты. Бұл инвестициялардың негізгі көздері кәсіпкерлік қорлар мен банктік емес несиелер болып табылады. 2020 жылдың сәйкес кезеңінде инвестиция көлемі 685,2 миллион доллар деңгейінде болды. Капиталдың ең көп мөлшері Солтүстік Қазақстан облысына тиесілі болса, Ақмола мен Павлодар облыстары да үздік үштікке кіреді (Qazaq TV, 13.10.2021).
- Газпромбанк Өзбекстанның газ тасымалдау жүйесін жаңғыртуда 300 миллион доллар несиесі береді. Жоба аясында Өзбекстан 545 км газ құбырын салады, сондай-ақ компрессорлық станцияларда жөндеу қондырғыларын орнатады. 2019 жылы Газпромбанк Шуртан газ өңдеу зауытының қуатын кеңейтуге 300 миллион доллар бөлді. 2021 жылдың жазында Газпромбанк Самарқанд химия зауытының жетекшісі Ferkensco Management-пен 750 миллион долларлық келісімге қол қойды (UzReport, 12.10.2021).
- Мұнай мен газдың жоғары бағасы Түркменстан сияқты дәстүрлі энергия экспорттаушы елдердің ұлттық экономикасын нығайтады. Шикі мұнай бағасы биыл 64 пайызға өссе, табиғи газ бағасы соңғы алты айда екі есеге жуық өсті. Биылғы жылдың үш тоқсанының қорытындысы бойынша өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда көгілдір отын экспорты 37,5%-ға, ал табиғи газ өндіру 23,3%-ға өсті (Orient, 15.10.2021).
- Қазақстан премьер-министрі Асқар Мамин Біріккен Араб әмірліктеріне (БАӘ) сапарында БАӘ Президенті істері министрі және Премьер-Министрінің орынбасары шейх Мансур бен Заид Аль Нахайанмен кездесті. Екіжақты келіссөздерден кейін тараптар жалпы құны 6 миллиард доллар болатын бірлескен жобаларды жүзеге асыруға шешім қабылдады. Кездесу барысында энергетика, ауыл шаруашылығы, логистика, дәрі-дәрмек және қаржы салаларында ұзақ мерзімді серіктестік орнату туралы үкіметаралық келісімге қол қойылды. Қазіргі уақытта БАӘ компаниялары Қазақстанда жалпы құны 3,5 миллиард доллардан асатын 11 ірі инвестициялық жобаны іске асыруға қатысады (Qazaq TV, 11.10.2021).
- Түркия өнеркәсіп және технология министрі Мұстафа Варанк үкіметаралық экономикалық ынтымақтастық комиссиясының отырысы аясында өткен Тәжікстан мен Түрік кәсіпкерлерінің форумына қатысты. Министр Варанк Тәжікстан мен Түркия 2022 жылы екіжақты тауар айналымын 1 миллиард долларға жеткізуді мақсат етіп отырғанын атап өтті. Түркия Тәжікстанның маңызды экономикалық және коммерциялық серіктестерінің бірі болып қала бермек, сондай-ақ екі ел арасындағы сауда ағымдағы жылдың алты айында 177 миллион долларға жетті (Khovar, 14.10.2021).
- Ресейлік экспорт орталығының басшысы Вероника Никишина елдің шикізаттық емес энергетикалық экспорты 2021 жылдың соңына қарай 180 миллиард долларлық жаңа тарихи рекорд орнатуы мүмкін екенін мәлімдеді. Никишина 2021 жылдың қаңтар-қыркүйегінде шикізаттық емес энергетикалық экспорттың өткен жылмен салыстырғанда шамамен 40%-ға өсіп, 135 миллиард долларға жеткенін түсіндірді. Айта кету керек, 2020 жылдың аяғында Ресейден шикізаттық емес энергетикалық экспорт көлемі 161,3 млрд долларды құрады, бұл 2019 жылмен салыстырғанда 4%-ға жоғары (TASS, 15.10.2021).

Қоғам және мәдениет

- Кыргызстан Төтенше жағдайлар министрі Бообек Ажикеев Түркияның Ішкі істер министрлігінің апаттар мен төтенше жағдайлар жөніндегі басқармасына барды. Сапардың мақсаты - Түркиядағы төтенше жағдайларды басқару жүйесімен танысу, төтенше жағдайлардың алдын алу және жоюмен айналысатын мекемелер мен құрылымдарды аралау болды. Кездесу барысында тараптар екіжақты байланыс орнату мен ынтымақтастықты тереңдету қажеттілігі туралы пікір алмасты (Хабар, 14.10.2021).
- Театральная газета Ыстамбұл су спектакль өнерінің сахнасында 7-ші Халықаралық Анадолы театрының марапаттау рәсімін өткізді. Іс-шарада ТҮРКСОЙ халықаралық театр сыйлығы алғаш рет түркі тілдес елдердің өртістеріне берілді. Арнайы қазылар алқасы 2019-2020 жылдары театр өнерінің дамуына үлес қосқан өртістер арасынан марапаттаушыларды таңдады. Салтанатты шарада жоғарыда аталған марапат түркі әлемінің бес театрына берілді (TÜRKSOY, 12.10.2021).
- Әйелдердің үшінші Еуразиялық форумы аясында қазақстандық делегация Алматыда гендерлік теңдіктің Еуразиялық зерттеу орталығын ашу туралы бастама ұсынды. Жүзге жуық елден 1500-ге жуық өкіл қатысқан шара Санкт-Петербургте өтті. Сонымен қатар қатысушылар ауған әйелдерінің жағдайына ерекше назар аударды және Ауғанстанға гуманитарлық көмек материалдарын жеткізуге шақырды (Qazaq TV, 15.10.2021).
- Әзірбайжан мәдениет министрі Анар Керимов Әзірбайжанның халықаралық мәдени ынтымақтастығын кеңейтуге бағытталған бірқатар кездесулер өткізді. Министр Керимов Чехияның Әзірбайжандағы елшісі Милан Экертпен кездесуінде екі ел арасындағы екіжақты қарым-қатынастың жоғары деңгейін атап өтіп, мәдени мұраны қорғау мен кино және музыка индустриясын дамыту қажеттігіне тоқталды. Сонымен қатар министр Керимов Демократия және экономикалық даму ұйымының Бас хатшысы Алтай Эфендиевпен кездесіп, ұйым шеңберіндегі ынтымақтастық мүмкіндіктерін талқылады (AzerNews, 15.10.2021).
- Ресей билігі 150 мың өзбек иммигранттарының Ресейге баруға тыйым салуын алып тастады. Сонымен қатар, бұл шешім Тәжікстанның 150 мың азаматына қатысты қолданылды. Бірақ Ресей сот шешімімен депортацияланған шетелдік азаматтарға рақымшылық жасамайды. Бұған дейін Ресей Министрлер кеңесі Өзбекстаннан Ресейге 10 мың еңбек мигранттарын тарту бойынша пилоттық жобаны мақұлдаған болатын (Kun.uz, 12.10.2021).
- Өзбекстан Заң үстемдігі индексындағы рейтингін жақсартты. Атап айтқанда, ел он төрт сатыға көтеріліп, 139 елдің арасында 85-ші орынға ие болды. Өзбекстанның жалпы заң үстемдігі көрсеткіші 4,1%-ға жоғарылап, Шығыс Еуропа мен Орталық Азия аймағындағы 14 елдің ішінде 10-шы орынға, табысы төмен 35 елдің ішінде 11-ші орынға ие болды. Мемлекеттік өкілеттіктердің шектелуі, сыбайлас жемқорлықтың болмауы және ашық мемлекет элементтері елдің жаңа позициясына айтарлықтай ықпал етті (UzReport, 16.10.2021).